

ГОРАН
ПЕТРОВИЋ

СИТНИЧАРНИЦА
„КОД СРЕЋНЕ РУКЕ“

Copyright © 2000, Горан Петровић
Copyright © овог издања 2018, ЛАГУНА

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

ПРИСТУП

ГДЕ СЕ ГОВОРИ
О СНЕВОЉЕНОМ БОЖИЈЕМ ДРВЦЕТУ,
ЈЕДНОМ ЗАГОНЕТНОМ ПОСЛУ,
ЈЕДНОМ ЗАГОНЕТНОМ ПИСЦУ
И ПОВЕЗУ ОД САФИЈАНА;
О ВИСИНИ НАШИХ ПЛАНИНА,
УМИЉАТОМ МИРИСУ ДЕВОЈКЕ
СА ЗВОНАСТИМ ШЕШИРОМ;
О ТУРОБНОМ АКВАРИЈУМУ,
ПОРОЗНИМ ЗИДОВИМА
И О ТОМЕ МОЖЕ ЛИ СЕ ПЛЕСАН
УХВАТИТИ У ТЕГЛИ
ПЕКМЕЗА ОД КАЈСИЈА
ОТВОРЕНОЈ У ПОНЕДЕЉАК.

Била је то реченица на српском. Као и друга, уосталом. Словослагана ручно. Штампана ћириличним писменима. Мимо редова се дао назрети отисак са полеђине листа. Првобитно савршено бео, папир је местимице жуteo од свуда залазећег времена...

Чекајући да младић осмотри почетну страницу књиге, загонетни човек се наводно занимао разгледањем канцеларије, одавно неокреченог собичка у дну левка ходника. Не већа од скучене, просторија опште намене садржала је само расходовани архивски роло-ормар, више пута обијане браве, дубећи чивилук, две климаве столице, радни сто и саксију са сневољеном стабљиком божијег дрвцета. Омањи радни сто, искрзаних ивица, испошћене политуре, једва довољан за шест предратних томова Речника Матице српске, поратно издање Правописа и хрпу овонедељних, свеже натрукованих новинских текстова.

Светлост у собичку је била слабуњава, видик прозора су пречила рошава рамена суседне државне зграде, па се на румену крајицу сунца морало чекати подне, овде никада дуже од четвртине часа, под условом да није облачно као тог позног новембра. Ваљда је зато младић био повијен, лицем готово унесен међу корице. Прочитавши прву страницу, пажљиво је окренуо лист, али је само овлашно прелетео даље редове, да би склопио књигу и стао да просуђује повез од хладноцрвеног сафијана, повез свакако претерано отмен за данашње прилике.

– Дакле? – рекао је човек, ниједна се црта његовог лица није померила да би завредила описивање.

– Дакле?! – околишио је младић, мада је наслуђивао шта се од њега очекује, покушавајући да себи приушти још који тренутак за размишљање.

– Дакле, одлучите, хоћете ли да прихватите? – незнатно се намрштио човек.

– Нисам сигуран... – заустео је Адам Лозанић, студент Филолошког факултета, апсолвент на Групи за српски језик и књижевност, хонорарни коректор магазина за туризам и природу „Наше лепоте“.

– Нисам сигуран шта да кажем, ово је књига, није више рукопис.

– Дабоме да није. Важно је да се придржавате услова. А то значи да нећете остављати било какве забелешке, нити друге писане трагове мимо предмета рада. Дискреција се подразумева. Сматрате ли

да је надокнада недовољна, спреман сам да понудим... – поверљиво се нагнуо човек.

Адам се загрцнуо већ првим износом који му је саопштен. Од сада удвостручене своте могао је лагодно да проживи пет-шест месеци, не бринући о станарини, да напокон, на миру, доврши дипломски рад и оконча студије. Уз хонорарно место у магазину „Наше лепоте“ – таман да се прикрије данце немања.

– Великодушно. Али мој посао има смисла само ако је, како да се изразим, примењен на рукописе. Књига је штампана, коначна ствар, и ту се коректуром или лектуром не може богзна шта поправити. Осим тога, не знам шта би на све ово рекао аутор, дотични... – снебивао се младић, поново раскриливши корице од сафијана; на унутрашњој, насловној страници, крупније се надносило „МОЈА ЗАДУЖБИНА“, а нешто ниже: „Написано и издано о трошку г-дина Анастаса С. Бранице, литерате“.

– Верујем да неће имати ништа против, није међу нама добрих педесетак година – некако стегнуто се осмехнуо човек. – Наглашавам, нема сродника. Но, да је и обрнуто, овај примерак је приватна својина и сматрам да имам право да унесем неке исправке. Могао бих, ако ми се прохте, да подвлачим редове, да испуним маргине, чак и да истргнем листове који ми се не допадају. Ипак, желео сам да начините неке мале измене, према мојим знацима и упутствима моје супруге. Ваш Уредник ми вели да

сте брижљиви. И сâм сам помало од исте струке, те претпостављам да је то најлепша препорука за људе од нашег заната...

Адам Лозанић положи дланове на корице. Док је спремао испите, док је разабирao шта најпре да прочита са дугих спискова препоручене литературе, чинило му се да тако може да осети дамаре каквог штива. Пре приступа би увек упражњавао то безазлено сујеверје. Упркос хладном повезу од коже зване сафијан, ова је књига била топла, плаховито жива, њено скривено било је тукло под младићевим јагодицама. Као да је малочас написана, није се разликовала од недавно завршених рукописа, још врелих од пишчевих грозничавих стрепњи и надања. Можда је Адама управо та топлина и преломила.

– Добро, покушаћу – рекао је. – Не бих се обавезивао када ћу завршити, прилично је обимна, осим тога, правописна правила су се у међувремену више пута променила, интерпункција је неодговарајућа, уочили сте тачку иза наслова, а онда, лексика је најосетљивији део... Заправо, нисам сигуран где све желите да интервенишем?

– Када можете да почнете? – пречуо је загонетни човек.

– Сутра изјутра, вечерас сам превише уморан, новински текстови су тако ситни, а препуни грешака. Слова ми титрају и када зажмурим. Сутра бих могао да кренем, изјутра... – говорио је младић

беспотребно дуго, као да замајава сопствено питање у шта се то упушта.

– Онда, тачно у девет часова. Немојте каснити. Ако будем спречен, сачекаће вас моја супруга – устао је наручилац посла и изашао из собичка.

Адам Лозанић је остао да зури у календар укриво прибијен о унутрашњу страну управо затворених врата. Квадратни обележивач је рамио 20. новембар, понедељак. Сачекаће вас моја супруга?! А где?! И шта би све то могло да значи?! Осим ако загонетни човек није дознао за његову малу тајну. Претрну. Опет, био је убеђен, никада је никоме није саопштио. Од пре једне године, с времена на време му се чинило да за читања сусреће друге читаоце. С времена на време, само покатакд, али све јасније и јасније, досећао се тих других, већином непознатих људи, који су напореда са њим читали исту књигу. Неке појединости је памтио као да их је одиста проживео. Свим чулима проживео. Наравски, то никада никоме није поверио. Сматрали би га лудим. У бољем случају ћушнутим. Истини за вољу, када би озбиљно размишљао о тим зачудним стварима, и сам је долазио до закључка да се његова личност опасно колеба на самој ивици здравог разума. Или му се све то причињавало од вишка литературе и мањка живота?!

И када се већ опсетио читања – било је време да се позабави оним од чега се засада још увек

издржавао. Нови текстови су чекали и он подреза оловку и приону, ретко када отварајући Правопис и томове Речника. Чланака је било сијасет, али му је посао олакшавао сам Одговорни Уредник, налажући да пажњу обрати искључиво на коректуру. Супротно томе, на промену реда речи, самих речи или података – није смео ни да помишља.

– Лозанићу, имајте на уму, не замарајте се беспотребно, то није ваш делокруг! – баш је тако строго рекао у неколико наврата, не устручавајући се да пред њим треби перут са рамена и оковратника свог тегет, дворедног сакоа.

– Господине, дозволите, овде се поткрала материјална омашка, не могу да допустим да се наводи како је Копаоник висок малтене две хиљаде и пет стотина метара, када је званична висина Панчићевог врха, консултовао сам карте, две хиљаде и седамнаест?! – једанпут се није дао млади сарадник.

– Малтене! Да ли вам реч малтене нешто значи?! Мала је, а таман покрива разлику. И где је ту грешка? Лозанићу, ви сте србиста, истина несвршени србиста, али географ сигурно нисте. Набирање Земљине коре није окончана ствар. Уопште, имате ли ви труна националног поноса? Зар бисте ви заокружили на две хиљаде?! Штедиша! Да се само ја питам, уписао бих и пуне три хиљадарке! Хајдете сада и немојте ми више долазити са својим ћифтинским ситничарењем и тим бедним малодушностима – на

тренутак је Уредник оставио перут на оковратнику, да би га отпустио нетрпељивим покретом руке.

„Наше лепоте“ су излазиле петнаестодневно. Адам Лозанић је имао обавезу да долази понедељком, да прегледа чланке пристигле од сталних дописника из свих постојећих и непостојећих крајева земље. Предстојећа наруџбина је дошла у прави час, располагаће читавом седмицом за најбоље плаћени посао у својој каријери хонорарног коректора и лектора. Можда баш зато, младић намерно није пропустио да исправи део уводника празничног броја, где се одвише понесено набрајало ловно богатство домовине. У тексту је прецртао спорног *северној јелена*, а са стране дописао: „Нетачно. Колико је познато, у нас нема ове врсте поларне животиње.“

2

Око три часа, завршивши последњи чланак, нешто о успону конгресног туризма, младић одену вијетнамку и попакова књиге у спортску торбу. Редакција није имала Речник или Правопис, за једног лектора неопходне еталоне. Савестан по питању и најмањег одступања, Адам је био принуђен да све те килограме стално вуче са собом, јер су собичак опште намене по подне користиле чистачице, а ноћу би ту дремушкао стари чувар.

Новембарски свод се згрушавао у сипиномодро, претећи да прокапа. Пешачећи до изнајмљене гарсоњере у улици Милована Миловановића, ниже стрме Балканске, а изнова се сетивши загонетног човека, младић се предомисли и, угуравши се у препун аутобус на Теразијама, пође у правцу Народне библиотеке. Имао је намеру да види ко је тај г-дин Анастас С. Браница, аутор тако вредне књиге да би је власник повезао у скупочени сафијан. Тамо, у Народној, радио је Стеван Кусмук, вредница, дипломирао је у року, и будући несвикао да буде беспослен, прихватио се волонтирања у великој читаоници. Срећом, корисника није било много и пријатељ му је помогао у готово двосатној претрази по каталозима, библиографијама и лексиконима писаца. Није било никаквог Бранице.

– Јеси ли сигуран да се тако презива? Чудно, ако је икада ишта објавио, морао би бити заведен овде... – касније се у бифеу Библиотеке мрштио Кусмук, није подносио ни најмање недоумице, на Факултету је био познат по огромном броју напомена у својим семинарским радовима, често опширнијим од главнине текста.

– Да, односно вероватно, мораћу да проверим... – одговорио је Адам, не желећи да открива повод занимања, таман се спремајући да крене, када виде једно згодно девојче, са звонастим шеширом, како

из читаонице силази у тај исти бифе, ваљда да се као и други окрепи кафом или чајем.

– Реци ми, шта је узела од књига? – упита, пратећи је погледом, не сумњајући да Стеван напамет зна и тако нешто, само ако је девојка њему предала реверс са уписаним подацима наслова који је требало донети из депоа.

– „Енциклопедијски енглеско-српскохрватски речник“, Светомира Ристића, Живојина Симића и Владете Поповића, први том, од А закључно са М, фототипско издање „Просвете“, Београд, 1974. године – спремно издекламова пријатељ, заиста је имао блиставо памћење.

Неколико тренутака Адам Лозанић се двоумио да ли да је сачека. Односно, да ли да и сам пође у велику читаоницу, наручи исти том и тамо увреба њен повратак. Понада се да би ово могао бити један од оних дана када му је успевало да у штиво зађе толико далеко да постане свестан и других читалаца. Тако је крајем седмог семестра имао обећавајућу романсу са колегиницом, најлепшом на Општој књижевности, али када је покушао да јој се приближи и одиста, у предворју Факултета, она је једноставно окренула главу.

– Волите ли шетње поред реке? – није одустао, желећи да је сети на њихово напоредно читање једне реалистичке новеле, крај подробно описане обале, још колико јуче су тамо провели читаво поподне.

– Волим, ако препливаш на супротну страну – нашалила се она пред осталима.

Те седмице није крочио у аулу, чинило му се да њен звонки подсмех никако не јењава зградом на Студентском тргу.

Шта би, према томе, добио када би се приближио и овој лепојки са звонастим шеширом, ако га она не би познала и стварно. Заједничко читање, бринуо се Адам, постаје опсесија која га може одвести предалеко.

– Кусмук, када те нека књига својски заобухвати, имаш ли осећај да ниси сам, да поред тебе има и сличних, занесених, који је стицајем околности, по закону вероватноће, истовремено започињу у супротном делу града, у другом граду, могуће и на другом крају света? – изрекао се и намах покајао.

Пријатељ га је запрепашћено одмерио. Било је потребно неко време да се прибере. Но, од тог часа је напосто здраворазумски низао:

– Постоје три врсте читалаца, разврстава стара цепидлака Гете. Прва, која ужива не просуђујући. Трећа, која просуђује не уживајући. И средња, која просуђује уживајући и ужива просуђујући, она врста која заправо изнова ствара уметничко дело. Ролан Барт, пак, каже... Јуриј Тињанов... Ханс Роберт Јаус... Волфганг Изер... Науман... Теорија рецепције књижевног дела... Отворено дело.... Хоризонт очекивања... Конкретизација текста... Троугао

аутор–дело–публика... Семиотика... Уланчавање знакова... Иако се ради о области сликарства, препоручујем твојој пажњи и недавно преведену студију „Апстракција и уосећавање“ Вилхелма Ворингера...

Међутим, Адам Лозанић није слушао. Гледао је девојку са звонастим шеширом. Гледао је како отпија чај, налазећи толико необичне складности у овим сасвим обичним покретима. Гледао је како се придиже и пролази поред њега, остављајући некакав умиљат мирис. Само је сутрашњи велики посао превагнуо да младић не устане за тим мирисом и да у читаоници не затражи исти речник, не би ли, истовремено – пратили исте појмове. Отуда је, изашавши из здања Народне библиотеке, у прсима понео осећај жаљења. Јесење боје Карађорђевог парка су биле загаситије. Кучићи на повоцима су цимали своје власнике дуж стаза и околу споменика Вожду. Позлаћени крстови деценијама недовршеног Храма Светог Саве – бдели су у сумраку полеглим крововима Врачара. Некако тада, почела је да омиче прва киша.

3

До гарсоњере му је требао добар, можда и више – подобар час. Није се могло ући ни у један аутобус, трамвај или тролу. Поготово не са препуном

торбом. Одуставши од превоза, Адам Лозанић се спусти до зракасте Славије, из неког разлога тврдоглаво обиђе цео трг у супротном смеру од кружног кретања саобраћаја, прође поред неонског натписа „Mc Donald's“, гужве на стајалишту „Педесет деветке“, „Двојке“, „Деветнаестице“ и „Двадесет двојке“, поред збијених трафика и покислих кутија уличних трговаца ситницама, застаде крај знамените Митићеве рупе, највећег замишљеног Робног магазина на Балкану, својевремено никада неподигнутог и потом никада несрушеног, а онда настави поред продаваца кестења, семенки сунцокрета и жвакаћих гума, поред суморног обриса старе „Славије“ у затамњеним стаклима новоизграђеног анекса хотела, опет поред натписа „Mc Donald's“, да би се уденуо у слив Немањине, ка Главној железничкој станици. Шест томова Речника Матице српске, Правопис и загонетна књига у повезу од сафијана постајали су све тежи, ремен торбе се болно усецао, колико год га учестало пребацивао са рамена на раме. Младић је ишао с муком, једва се провлачећи између попречених аутомобила дуж престоничких тротоара, мокре косе, до коже промочене одеће. Дошавши надомак римских бројева MDCCCLXXXIV и поквареног сата на прочељу Железничке станице, заокренуо је навише. Тамо, у подножју стрме Балканске, налазила се недуга улица Милована Миловановића, за већину заборављеног државника, правника

и дипломате с почетка века. Адам је становао само два броја даље од хотела „Асторија“.

Ма колико био уморан, ма колико журио, увек је застајао да осмотри портира одевеног у помпезну униформу, генералски урешену маштовитим чиновима, златним гајтанима и лампасима, не сасвим у сагласју са мусавим хотелским холлом. Ма колико био уморан, није пропуштао да погледне и у правцу гостионице „Наше море“, тачно сучелице његове зграде. Судећи по називу, по жалосно усамљеној, прашњавој, препарираној краби у излогу, те јадно опуштеним, замршеним мрежама, којима су не баш надахнуто декорисани ужегли зидови и таваница, запуштени локал је некада давно морао бити рибљи ресторан. Од свега тога, сада је преостало да „Наше море“ личи на велики акваријум препун дуванског дима, где преовлађује јато сталних посетилаца, седећи уз преслађене кафе и 0,3 чашице пелинковца, налакћено ћутећи или роморећи увек једне те исте приче. Гостионица се уопштено могла видети и са прозора Адамове изнајмљене гарсоњере, али изближе, у том туробном акваријуму, збијени људи су остављали утисак уклетих бића, ко зна када запетљаних у оне јалове мреже, бића којима се нико не весели, нити коме требају, па ту проводе добар део дана и ноћи, обично чекајући до малог судњег часа, до објаве фајронта. Споља, са улице, њихово отварање тужно повијених уста сличило је нечему

између отежаног дисања и немуштог, безгласног рибљег говора.

У вратима стана Адам Лозанић је затекао јутрос заденуту, сопствену поруку, којом је газду обавештавао да ће му кирију платити за неки дан, када од магазина „Наше лепоте“ добије хонорар. Средовечни, благоглагољиви рентијер Мојсиловић је широм Београда склапао уговоре о доживотном издржавању са што времешнијим власницима некретнина, увек без родбине, да би по њиховој смрти олако наслеђене станове преуређивао и издавао. Непрестано се жалио да његов посао није исплатив, да је на ивици банкротства, лекови и храна су тако скупи, старци имају невероватну вољу и за најнезнатнијим обликом живота, вазда нешто зановетају... С друге стране, закупнине су тако ниске... Ето, њему, Лозанићу, далеко испод тржишне вредности изнајмљује гарсоњеру на тако добром месту... Наравно, кирија је била вртоглаво висока, али се стан, иако у непосредној близини најстрожег центра, није одликовао нарочитим предностима. Невелик и за самца, настао је тако што је Мојсиловић „касетирао“ један двособан, поделивши га на чак три засебне целине, прибавивши све могуће дозволе мимо закона, а онда изводећи прави мали колоплет од електричних и телефонских инсталација, радијаторских цеви и ребара, довода и одвода воде за минијатурна купатила... Адам се налазио у средњој гарсоњери, ону

лево је изнајмила породица са двоје предшколске деце, а десну намргођени улични продавац сувенира. Бивши унутрашњи преградни зидови, не дебљи од три прста, били су превише порозни да би задржали вечиту свађу дечака и девојчице, прекидану виком родитеља. Супротно њима, продавац је сам правио своје патетичне сувенире, углавном урамљено суво цвеће, те је одатле допирало стално укуцкавање лајсни, обично у најневероватније време. Тишина се у средњој гарсоњери могла затећи само у славинама, јер је вода из неког недокучивог разлога често нестајала.

Овога пута, можда због кише, славине су гргољиле. Младић се свукао, кажипрстом је управдио веће и ретке маљице на грудима, истуширао се, обукао је пиџаму од зенане, огрнуо ћебе и презалогацио шта се затекло, а то ће рећи лањски пекмез од кајсија и парче јучерашње ражане векнице.

– У тегли пекмеза начетој у понедељак никада не може да се запати плесан! – седмично му је мати аутобусом слала домаћу храну, а телефоном пратила савете.

– Ни књигу нипошто не отварај у уторак. Откада је света и века понедеоник је добар дан за почетак. Уторник је баксузан, ћорав. Додала бих, и траљав.

Осмехнувши се на ту изреку, што као да је била тајни састојак пекмеза од кајсија, Адам Лозанић се сети да је управо данас понедељак. Можда само

зато, иако је био уморан, прозебао, уз то и незадовољан што је пропустио да се окуша у заједничком читању са девојком умиљатог мириса у Народној библиотеци, дакле, само због пословице своје мајке – он се изнова маши загонетне књиге повезане у сафијан.

– МОЈА ЗАДУЖБИНА. Написано и издано о трошку г-дина Анастаса С. Бранице, литерате – прочита наглас са унутрашње насловне стране, а удари чекића обзнанише да је продавац сувенира почео да рами суво цвеће.

– Београд, хиљаду девет стотина тридесет шесте! – узвикну намерно она ситнија слова и бројке, знао је да његов сусед не трпи када се он гласно преслишава, не једном му је тај мргуд рекао да није дужан да слуша његово рецитовање.

– Комшо, да ми је знати где ископавате те ваше песмице?! Зашто не читате нешто као и други свет, ево ја све до празника немам времена да пратим новине и било би лепо, док радим, да од вас чујем новости. Трошкове бисмо могли да поделимо. Ви купујте дневне, ја ћу недељне... – пресрео га је на стајалишту, давно, после спремања испита из Књижевности ренесансе и барока.

Окренувши полеђину књиге, Адам Лозанић од уобичајених података на последњем листу нађе још само:

– Штампарија „Глобус“, Космајска двадесет осам, телефон: двадесет два, цртица, седам стотина деведесет четири!

Укуцкавање утихну. Да би се чуо срдит глас:

– Може ли тише?

Затим чекић метрономски задобова, поново, а младић стаде да разгледа повез. Марокен је изрази-то танко штављена, бојадисана козија кожа, осу-та финим зарезима пора. Она најбоље каквоће и изгле-да вековима се израђивала у мароканском граду Сафи, отуда прозвана и сафијан. Књига загонетног човека, испоставило се и загонетног аутора, била је укоричена управо у ту кожу, не у јефтине имита-ције какве књиговесци данас обично подмећу. Дуж обрuba и на хрбату налазила се утиснута лозица, сложеног, мајсторски изведеног преплета.

Опет отворивши књигу, прескочивши насловну страну, Адам прочита црном линијом уоквирену курзивну напомену: *„Овај роман је настјао из вели-ке, залудне наклоности према магмоазел Најтали Увил, надареној сликарки и окрујној љубавници, тје ја сјоја, у коначној верзији, јосвећујем своме роду и блаженим сенима своје мајшере Мајдалине, јодлејле од јодмукле јрозице 3. октјобра 1922 јод. На дан Св. Јована 7 / 20 јануара 1936 јод. – Анастјас С. Браница“.*

Да, одмах увиде хонорарни коректор магазина „Наше лепоте“ – недостају тачке иза година. А онда,

и једно *н* у речи *ірозица*. Али, није био сигуран да наручилац жели управо такве исправке. Шта год да је значило оно: „Чекаће вас моја супруга!“ Адам Лозанић смирујуће закључи да је на неки начин читање започео у понедељак, добар дан за почетке. Сутра ће бити одморнији и већ ће некако сазнати шта му је чинити. Ипак, не одоле да графитном оловком између *іроз* и *ица* – не удене испуштено *н*. Можда га та реч, та титрава реч, опомену да и сам помало дрхти. Зар се прехладио?! Пред тако важан посао. Пред тако добро плаћен посао.

– Скуваћу чај – рече наглас, за суседове лупе некада није могао да чује сопствене мисли.

Међутим, од дажда ништа није зависило. Мада је напољу лило и добовало, из славине у импровизованој кухињи јавну се само крклање, да би потекла – савршено сува тишина.

– На спавање! Одмах на спавање! – викали су сада родитељи на дечака и девојчицу у другој гарсоњери.

Са њима се младић никада није расправљао. Било му је жао, час распуштене деце, час неуротичних одраслих. Када би радили у сменама, када би се оцу и мајци подударила ноћна, Адам је усамљеним малишанима, навече, кроз танушни зид, не хајући за протесте продавца сувенира, читао изабране приче из књижевности за децу. Да ли због тога или због нечег другог, на том испиту је показао завидно знање, добивши чисту десетку.

– На спавање! Одмах на спавање!

И као да је то наређење било упућено њему, Адам Лозанић, апсолвент Филолошког факултета, хоно-
рарни сарадник магазина „Наше лепоте“ и подста-
нар у згради сучелице гостионице „Наше море“ –
крену на починак.

Још једаред, знатижеље ради, отвори књигу. Сада
на сам почетак. Била је то реченица на српском.
Као и друга, уосталом. Иста она коју је данас овла-
шно осмотрио у својој собици од појма канцела-
рија. Словослагана ручно. Штампана ћиричним
писменима, на папиру местимице ужутелом од свуда
залазећег времена: „Уоколо, докле год поглед сеже,
простирао се врт раскошне лепоте...“

А онда, упркос укуцкавању лајсни за рамове, осе-
ти да му се спава. И књига лагано клизну из млади-
ћевих руку, затворивши се сама од себе.

ПРВО ЧИТАЊЕ

О томе где би био Месец,
а где Северњача
да није навучених облака;
има ли сличности између
библиотеке и ботаничке баште;
како се враћа сјај успоменама;
шта се види
у очима пажљивог читаоца;
како се гради
просто будуће време
од глагола бити,
без иоле жаљења;
где још увек има
сезамовог зејтина
и правог барбанца;
где се налази највећи
Робни магaзин на Балкану;
шта се збило са ордонансом
краља Петра Другог;
чега све има
у девојачком јастуку;
као и о пртљагу достојном
прекоокеанске пловидбе.

Овлашно осмотривши почетак тек растворене књиге – Јелена намах осети да јој се не чита. Да ли би помогло да се изговори на слабост или какву другу тегобу? Зар то што кљује ниже грудне кости није зачетак оне мучнине? Ето, и добро знана вртоглавица се јавља, а дланови изнова влаже...

Међутим, постранце погледавши госпођу Наталију Димитријевић, девојка истог трена одбаци сва могућа оправдања. Иза неприродно увеличавајућих стакала наочара, стара дама готово да није трептала, једва ишчекујући да испију чај – па да крену. Једним делом заједно, као и у толико наврата раније, а онда свака за својом судбином.

– Хајдете, пријаће вам на ову зебњу – прозборила је госпођа преко шољице, мора да се дуго премишљала како да изрекне и то мало шаптаја.

Дабоме да је било свеже. Само што није избила поноћ. У средишњем крилу касетираног прозора, у

десном, горњем окну, једном од четрдесет пет застакљених поља сипиномодрог београдског свода, кругом креде је било обележено место где би се видео пун Месец, а крстићем на другом окну где би била Северњача, да није навучених новембарских облака. Кишну, престоничку ноћ су прожимали шљаптаји корака окаснелих пролазника или бректање возила, што журе да пре догађаја разнесу сутрашња издања новина, па се у добовању капи опет могло чути неумитно пуцкетање кобалтног сервиса за чај, осликаног златним сазвежђима.

Јелена се осврнула по соби. Све је спремно. Откада се вратила из Народне библиотеке, где је понедељком учила енглески, откако је госпођа саопштила одлуку о свом коначном одласку, не сачекавши ни за толико да девојка скине мокри, звонасти шеширић, откада је почела са припремама – дружбеница се није одморилa. Било је тако много посла. Осим оближње, стајаће лампе, светла у стану су погашена. Веома згодан за читање, пергаментни абажур је умекшавао сваку оштрију ивицу оближњег видеда. Бело, сабласно платно пребачено је преко других столица. Подударило се да у комодама и ормарима има таман толико чаршава колико је и потребно да се прекрију сви делови намештаја. Преостале чаше свих врста, у трпезаријском креденцу, обрнуте су наглавце да не сакупљају прашину. Поклопац грамофона је спуштен – плоче су обрисане и напокон

оденуте одговарајућим омотима. Вода у вази са јар-
корићим јесенкама мало пре је промењена – нико
није имао срца да баца још несвели букет цвећа...

Уоколо се налазио потребан багаж. И више од
тога. Шкриња, три замашна ковчега, шест кофера и
туце облик кутија за шешире, свака са цедуљицом
или утиснутим монограмом власнице. Стара дама
се по овом питању ни раније није дала умерити, али
је овом приликом надмашила себе. У путној гро-
зници сваки час се досећала да би могла да понесе
ово или оно. Тек се пре непуног часа примирила,
пошто се нашло места и за мрежу против инсеката.
Девојчин пртљаг је чинио само невелики, шарени
ранац, са најнеопходнијим стварима. Ваљало је још
попити теј од јасмина и поћи. Јер, одавде се сада
није имало куда.

– Да проверим јесам ли добро забравила улазна
врата? – досетила се Јелена образложења којим би
иоле одложила почетак краја.

Госпођа раније никада није избивала а да се не
утврди је ли сигурносни ланац добро намакнут и
кључ дваред окренут, да ли су славине довољно при-
врнуте, жалужине у другим собама уредно спуштене...
Но, овом приликом као да јој није било стало до свих
тих уобичајених мера опреза. Мада је чекала више
од пола stoleћа, сада је желела да крену што пре.

– Па добро, само пожурите, бојим се да не
одоцним, док сам још игде пристала... – рекла је

усплахиеним гласом и како се због своје болести изражавала с напором, на сваких пет-шест речи једна би јој застала у грлу, Наталија Димитријевић је жудно отпила гутљај чаја.

5

Јуче се навршила година од Јелениног доласка. Пуна година откада се настанила у овој згради, по свему једнакој другим зградама у мирној Палмотићевој улици. Попречени аутомобили. Дрворед платана, од неке бољке, при самом тлу, отеклих подножја стабала. Пет. Седам. Девет. Ниска поспаних голубова покућараца на безбедној висини избаченог кровног венца. Радознали врапчићи на троуглим натпрозорницима и лименим симсовима. Пар залуталих, уздрхталих дроздова у отвореним устима једне од осам верних лављих глава на прочељу, чувеног ликоресца Фрање Валдмана. Балкони као оријашка гнезда, заборављена у ваздуху, опустела до пролећа. Београдске архитекте с почетка века, Несторовић, Андра Стевановић, Димитрије Лека, Александар Бугарски, Савчић, Бекер, Антоновић, Константин Јовановић, Драгиша Брашован, као да су се надметале ко ће множином испуста на фасадама својих грађевина изобилније удовољити птичијим потребама.

Хол поплочан мермером и звонким одјеком потпетица са блокејима, ту и тамо прошаран жилицама напрслина и мрљама тишине новије обуће гумених ђонова. Отмено набрана чипка штукатуре, наружена немарно прикривеним ожиљцима замене и спровођења накнадне инсталације. Сандучићи за пошту, са патинираним, месинганим плочицама, оплићалих презимена, ваљда од многих, свакодневних погледа власника жељних писама. Кућиште лифта омеђено оградом од кованог гвожђа. И огледало, у кабини толико скученој да се Јелена, хтела – не хтела, поново суочила са својом сетом, непримерено великом – толико непримерено великом да се чинило како ће се пискутаво челично уже прекинути од сажете тежине. Доцније, госпођа Димитријевић је станарку упутила у тајне самеравања туге, захваљујући чему је девојка макар престала да копни на рачун сопственог, претежног осећања.

– Знам добро према себи – понављала је стара дама. – Потрајаће. Видећеш, научићеш, човек се на свашта навикне. Мене је томе подучавала руска емигранткиња, наставница оперског певања Паладија Ростовцева. Говорила је: „Ну, мила маја, што с тобој?! Раз, сматри на држање! Два, главу горе! Три, осмех, смех, нема лепше музике!“

Ипак, то је било много касније. Тог дана, када је застала испред врата госпође Наталије, ничим издвојених од осталих улазних врата станова на

петом спрату зграде у Палмотићевој улици, Јелена је имала још само мало новца, скроман ранац, ону теретну сенку и пречетворено издање „Политике“. Откада је окончала студије, преузивши диплому само ради родитеља, откада је од оца и мајке изнудила допуштење и предала документа за одлазак у неку другу земљу, само што даље од своје туге, откада је попунила упитнике, сачинила молбу и ишчекивала повољан одговор амбасаде, издржавала се прихватајући свакакве послове, убрзано учећи енглески језик, једино знање које је намеравала да понесе одавде. Њено се надање тога дана сводило на оглас објављен у „Политици“, штампан под знаком „Разно“, издвојен кружним потезом оловке. „Старијој госпођи, потребна помнија дружбеница. Смештај и исхрана обезбеђени. Доћи лично...“ – стигла је девојка да прочита преко рамена од твида, између неколицине раширених кишобрана и рукава од импрегнираног платна, на аутобуској станици испред биоскопа „Балкан“, залудно се премештајући с краја на крај Београда, у потрази за било чиме извеснијим, за оним чиме би, барем накратко, могла прицелити раселину прошлог и будућег времена. Стигла је само толико да прочита, те је због адресе морала да купи новине, строго се чувајући да мимо огласа погледом не окрзне ниједан суседни наслов, ниједну другу реч... Наиме, одавно је приметила, речи матерњег језика су у њој развећавале тугу, чак

мучни осећај тегобе – и она их се клонила, колико је тако нешто могуће.

– Ко је? Нећу му ништа! – чуло се весело, пре но што је шкринуло оканце, пре но што се кључ покренуо и смакнути ланац звецнуо.

Отворила је ситна женица, несразмерног стаса спрам звучног имена и презимена. Одевена у хаљину од сирове свиле, такође превелику, давног кроја. Са сламнатим шеширом, спреда слепљеног обода, двоструком ниском седефних зрна и беж, кончаним рукавицама. У супротности са празничним детаљима – држећи кецељу и неку врсту ножа, од оних којима се расеца хартија. Дужећи врат и жмиркајући, како то чине кратковиде особе.

– Опростите – осмехнула се збуњено, зајапуреног лица. – Управо ми је из антикваријата стигло неколико нарастабачених узорака.

– Изволите, само изволите, седећемо у соби библиотеке – понављала је, уводећи младу гошћу. – Да, ја сам Наталија Димитријевићева. Заправо госпођица. Нисам се удавала. Ипак, никада ме немојте тако ословљавати. Сада, у мојим годинама, то би било непримерено...

Ступивши из антреа намештеног полумраком, право, па надесно, кроз раширена двокрилна врата, у просторију са књигама – Јелена је имала утисак да се нашла у врту, мада уоколо није било ниједне биљке, занемарујући вазу са букетом јаркорићих